

The author of the article gives analysis of the definition of pedagogical improvisation as one of the priorities of the growth of professional skill of the teacher of art.

Keywords: *professional skills, teaching improvisation, teacher insight.*

Мінасян Наталія Григорівна – кандидат педагогічних наук, директор Новоамвросіївської ЗОШ I–III ступенів (Донецька область, Україна), E-mail: natashaminasian@mail.ru

Minasyan Natalia Grygorivna – Candidate of pedagogical sciences, Director Novoamvrosievsk School I - III levels (Donetsk region), E-mail: natashaminasian@mail.ru

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Інституту проблем виховання НАПН України Н. Є. Миропольська

Reviewer: Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Myropolska Natalia E., Institute of Education NAPS of Ukraine.

УДК 37.037

СУТНІСТЬ ЕСТЕТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Г. М. Мовлян

В статті розглянуто феномен естетичної свідомості студентської молоді. Доведено, що естетична свідомість студентської молоді є багаторівневою і динамічною структурою, основними компонентами якої є естетичні інтереси, почуття, смаки, ідеали та ін. Повний перелік „складових” неможливо надати в одній статті, але можна виділити деякі основні категорії, що і буде зроблено в наших подальших публікаціях.

Ключові слова: *свідомість, естетична свідомість, студентська молодь, методологічні підходи: асоціально-історичний; філософський; інформаційно-кібернетичний; психолого-педагогічний.*

У процесі наукового пошуку педагогічних засад розгляду категорії „естетична свідомість особистості” варто враховувати можливості різних рівнів методології: філософського, загальнонаукового, конкретно-наукового рівня методики та техніки дослідження. Вони дозволяють пізнати картину формування естетичної свідомості особистості в різноманітних часових

масштабах: від макрореволюції природи до динаміки розвитку естетичних форм свідомості в тих чи інших ситуаціях. Зазначене зумовлює наше звернення до філософських, психологічних та педагогічних концепцій розвитку естетичної свідомості людини, що визначає загальний методологічний каркас та сенс обраного нами інтегрального підходу до аналізу естетичної свідомості особистості.

Отже, формування естетичної свідомості студентської молоді – сьогодні особливо актуальна проблема. Це пов'язано з тим, що в сучасному суспільстві істотно змінилося функціонування освітніх установ, засобів масової інформації, релігійних організацій, а також соціокультурне життя молоді в цілому.

Проблеми формування естетичної свідомості як соціокультурного феномену обґрунтовано в дослідженнях українських педагогів Т. Андрущенко, І. Бега, А. Жваво, І. Зязюна, В. Лутая, Л. Масол, Н. Миропольської, А. Рудницької, В. Сухомлинського, Т. Тюльпа, Г. Шевченко та ін.

Мета статті – розгляд теоретичних основ феномену „естетична свідомість студентської молоді” її основних елементів.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що дослідження свідомості в синтезі наук про людину показали: досліджувати свідомість за допомогою самої свідомості неможливо. У математичній логіці дуже схожу по суті проблему поставив Гілбер, і виявилось, згідно з відомою теорією подібності Геделя (Нагель, Ньюмен 1970), що вона в принципі не має рішення — не можна виявити повноту і суперечність формальної системи, виходячи з аксіоматики самої цієї системи, для цього потрібний вихід за межі досліджуваної формальної системи. Тобто щоб зрозуміти свідомість, необхідно вийти в іншу систему або звернутися до іншої теорії пізнання, в якій свідомість можливо розглянути не „тривимірним”, а „чотиривимірним” мисленням [1].

Отже, спробуємо розібратися з такою складною дефініцією та визначити структурні компоненти, особливості та чинники досліджуваної проблематики.

Свідомість — вищий рівень психічного віддзеркалення і регуляції, властивий тільки людині як суспільно-історичній істоті. З практичної точки зору, свідомість можна розглядати як сукупність чуттєвих і розумових образів, що безпосередньо з'являються перед суб'єктом у його внутрішньому світі і передбачають його практичну діяльність, яка

безперервно змінюється. Свідомість вивчають багато наук — філософія, антропологія, нейрофізіологія, соціологія, психологія, фізіологія та ін. Усі релігії приділяють свідомості пильну увагу [2].

Свідомість в педагогіці розглядається як вища, властива людині форма узагальненого віддзеркалення об'єктивних стійких якостей і закономірностей навколишнього світу, формування у людини внутрішньої моделі зовнішнього світу, внаслідок чого досягаються пізнання і перетворення навколишньої дійсності [3].

Функція свідомості полягає у формуванні цілей діяльності, в попередній уявній побудові дій і передбаченні їхніх результатів, що забезпечує розумне регулювання поведінки і діяльності людини. У свідомість людини включено певне відношення до довкілля, до інших людей. Виділяють два шари свідомості [1]:

I. Буттєва свідомість (свідомість для буття), що включає:
1) біодинамічні властивості рухів, досвід дій; 2) чуттєві образи;

II. Рефлексивна свідомість (свідомість для свідомості), що включає:
1) значення; 2) сенс.

З точки зору філософії, психології існує безліч форм суспільної свідомості. Його види: релігійне, моральне, правове, екологічне і такі інші. Однією з цих форм є і естетична свідомість.

Естетична свідомість — продукт тривалого історичного розвитку суспільства, вона існує як форма суспільної свідомості, яка відображує рівень естетичного освоєння світу. Існує також як особова індивідуальна характеристика окремої людини. Естетична свідомість суспільства, як і окремого індивіда, формується тільки на основі естетичної практики в її різноманітних видах. Чим багатше естетична практика суспільства або особи, тим багатше і складніше їхня естетична свідомість. Занадто складна і багаторівнева її структура, вона відтворює основні історичні етапи її становлення.

Зупинимось на послідовній характеристиці елементів естетичної свідомості.

В естетиці поняття «естетична свідомість» розглядається як форма ціннісної свідомості, віддзеркалення дійсності і її оцінка з позицій естетичного ідеалу. Об'єктом віддзеркалення естетичної свідомості, як і усіх інших форм суспільної свідомості, є природна і соціальна дійсність, вже освоєна соціально-культурним досвідом людства. Суб'єктом віддзеркалення

виступає суспільство в цілому через конкретних індивідів, соціальних груп [5].

Гносеологічна природа естетичного аналогічна істині, але відрізняється за своєю суттю. Якщо істина є раціональне знання, то естетичне не стільки знання, скільки емоційне переживання при сприйнятті об'єкта. Тому з впевненістю можна стверджувати, що психічним еквівалентом естетичного є переживання. Переживання завжди емоційні, але вони не зводяться до емоцій. Переживання завжди виступають продуктом, результатом суб'єктивно-об'єктивних стосунків. За органічною структурою і змістом переживання — „це структура складна за своєю організацією; в ній завжди тією або іншою мірою поєднуються два протилежні компоненти — знання і відношення, інтелектуального і афектного” [5, с. 264].

Естетичне як переживання не обов'язково базується на інтелектуальному знанні. Причиною афектного може бути і інтуїтивне, і несвідоме, але завжди з приводу чогось. Специфічний характер естетичних переживань пояснюється двома причинами: особливостями об'єкта естетичного відношення і співвідношенням об'єкта з естетичними смаками, поглядами, ідеалами людини. Наприклад, колір сам по собі як джерело естетичних переживань ще не визначає сенсу цих переживань.

Специфіка естетичної свідомості порівняно з іншими формами духовного життя людства полягає в тому, що :

- є цілий комплекс почуттів, уявлень, поглядів, ідей;
- це особливого роду духовна освіта, що характеризує естетичне відношення людини або суспільства до дійсності: на рівні істоти естетична свідомість існує у формі суспільної свідомості, яка відображує рівень естетичного, на рівні індивідуальності — у формі особової характеристики однієї людини;
- формується тільки на базі практики (чим багатше естетична практика особи або суспільства, тим багатше і складніше їхня естетична свідомість) [5].
- розглядаються витоки естетичних переконань різних народів і етнічних груп, питання генезису естетичних феноменів в єдиній синкретичній системі філософського знання.

У вітчизняній науковій літературі кінця 80-х – початку 90-х рр. існують, умовно кажучи, чотири основні підходи до проблеми естетичного

сприйняття реакцій сучасної людини. Ці підходи можуть бути охарактеризовані як:

- а) соціально-історичний;
- б) філософський;
- в) інформаційно-кібернетичний;
- г) психолого-педагогічний.

У роботах представників соціально-історичного підходу І. Малишев, В. Тутаринов та ін. на передній план висувається проблема ціннісних критеріїв людини у сфері естетичного, критеріїв, обумовлених особливостями життєдіяльності того або іншого етносу, тієї або іншої історичної епохи. Так, І. Малишев визначає художньо-естетичну свідомість особи відповідно її орієнтаціям у сфері культури і мистецтва. Основний підхід до генезису художньо-естетичної свідомості полягає, згідно з І. Малишевим, в осмисленні соціально-історичної логіки його руху і розвитку. Таким чином, простежується у загальних рисах лінія розвитку художньо-естетичної свідомості від античності до наших днів [6].

Деякі філософи цілком правомірно трактують проблеми естетичної свідомості в контексті тих особливостей і рис, які характерні для сучасного стану суспільства, зокрема, сучасного рівня розвитку науки і техніки. У стимулюванні, створенні умов для вирішення проблеми естетичної творчості сучасної людини (причому творчість розуміється в даному випадку як одна з основних функцій естетичної свідомості) значне місце посідає науково-технічна революція, вважають М. Киященко і Ю. Лейзеров [7].

Постановка питання цілком закономірна і природна, оскільки проблема свідомості людини — в будь-яких її іпостасях і проявах, у тому числі й естетичних, — завжди і нерозривно пов'язана з рівнем (станом) науково-технічного розвитку суспільства. При цьому автори підкреслюють, що розвинена естетична свідомість особи включає передусім розвинену естетичну чуттєвість (естетичне сприйняття, емоції, переживання, почуття і чуттєву частину естетичного смаку). Розвинена естетична чуттєвість забезпечує людині можливість схоплювати, чуттєво пізнавати, освоювати такі життєво важливі для неї властивості предметів, в яких їхня суть розкривається з найбільшою повнотою, впорядкованістю, організованістю, тобто забезпечує можливість пізнання і оцінки предмета одночасно.

Що стосується „філософського” напрямку в дослідженні питань естетики і естетичної свідомості, то одним з представників його виступав В.

М. Видгоф [9]. Естетична свідомість людини аналізується як двостороння система. Примат естетичних цінностей розглядається ним з точки зору віддзеркалення місця людини у світі, по-перше, і функції управління діяльністю суб'єкта, по-друге. Такий підхід дає можливість трактувати естетичну свідомість як синтез психофізіологічних, соціально-психологічних, ціннісно-регулятивних й інших континуумів.

Л. Печко [10], що представляє психолого-педагогічний підхід до досліджуваної проблеми, розглядає сприйняття людини у сфері мистецтва як один з центральних психологічних компонентів художньо-естетичної діяльності в широкому значенні слова. Ефективність процесу формування естетичної свідомості у студентської молоді з усією необхідністю припускає такі якості, як пластичність, лабільність, гнучкість і одночасно строгу вибірковість естетичних орієнтирів. Особливо важлива регуляція естетичних потягів, смаків, орієнтирів в студентському віці. Ґрунтуючись на постулатах вікової психології, учений виділяє шість рівнів розвитку естетичної свідомості, що корелюють із становленням індивідуальної особистісної/духовної/сфери людини :

1. Стихійно-емоційний.
2. Предметно-образний.
3. Нормативно-традиційний.
4. Особистісно-рефлексивний.
5. Співтворчий.
6. Творчий [10].

На нашу думку, уявляється безперечним, що оптимізація виховної роботи зі студентською молоддю на сучасному етапі безпосередньо залежить від того, як і якою мірою враховуються усі ці психологічні і обумовлені ними методологічні підходи.

Студентство як найбільш освічена і соціально активна макрогрупа молоді особливо гостро відчуває зміни, що відбуваються в житті суспільства. Внаслідок деструктивних тенденцій в громадському розвитку у молоді відбувається зростання прагматизму, що фіксується соціологами, і спостерігається схильність впливу низькопробної масової свідомості. У цих суперечливих умовах естетичне виховання стає затребуваним на усіх рівнях громадського життя і може чинити свій ефективний вплив на формування у молодого покоління духовно-моральних цінностей, естетичної свідомості, світогляду і поведінкових стереотипів.

На основі огляду теоретичних переконань вітчизняних і зарубіжних вчених ми визначаємо, що *естетична свідомість студентської молоді* є багаторівневою і динамічною структурою, основними компонентами якої є естетичні інтереси, споживання, потяги, почуття, смаки, ідеали та ін. Повний перелік „складових” уявляється в даному випадку важкодосяжним, хоча і можна виділити деякі основні категорії, що і буде зроблено надалі.

У сучасному соціумі естетична свідомість студентської молоді не піддається тим інтенсивним ідеологічним діям, які людство випробовувало ще в недавньому минулому, не несе відчутного ідеологічного навантаження. В той же час її соціально-психологічна природа, яка виявляє себе в життєдіяльності будь-якого етносу, в будь-які історичні епохи, не зазнала і не могла зазнати значних змін. Це означає, що не зменшилася (якщо, навпаки, не збільшилася) необхідність формування у студентської молоді естетичної свідомості засобами мистецтва в цілісному педагогічному процесі університету, з чого ми і виходимо в ході проведення нашого дослідження.

Література

1. Педагогическое сознание: теория и технологии формирования у будущих учителей: Монография / С.А. Днепров // Образование: исследовано в мире [Электрон. ресурс]: Международный научный педагогический Интернет-журнал с библиотекой-депозитарием = oimru / Ред. Совет: В.П. Борисенков, Б.С. Гершунский, Н.И. Загузов, Н.Д. Никандров, В.А. Поляков, Б.Н. Сизов, Д.И. Фельдштейн и др.; гл. ред. Р.П. Будаков; программист Д.А. Мариенко; Российская академия образования, ГНПБ им.К.Д. Ушинского; спонсор "Прожект хармони. Инк". - Электрон. журн. с библиотекой. – М.: OIMRU, 2000 -. – Режим доступа: World Wide Web. URL: <http://www.oim.ru> .
2. Харламов И.Ф. Педагогика./И.Ф. Харламов — М.,Гардарики,— 1999 — С. 512..
3. Рябоконь. Н.В. Философия / Н.В. Рябоконь. УМК — Минск.: Изд-во МГУ, 2009 – С.82.
4. Бычков В. В. Эстетика./В.В. Бычков — Короткий курс. М., 2003. – С. 41.
5. Рубинштейн С.Л. Бытие и познание./ С.Л. Рубинштейн – М, 1957. – С. 264.
6. Дедюлина М. А., Титаренко И.Н. Эстетика: Конспект лекций. /М.А. Дедюлина, И.Н. Титаренко — Таганрог, 2001. – С. 59.
7. Эстетика. Словарь. М., 1989. – С. 424.
8. Кищенко Н.Й., Лейзеров Ю.Т, Естетична творчість /Н.Й. Кищенко, Ю.Т. Лейзеров — М., 1984. С..28 — 66.
9. Видгоф В.М. Культурологические смыслы педагогической антропологии в контексте междисциплинарного дискурса // Культура как предмет междисциплинарных исследований: материалы Междунар. науч. конф, Томск, 15–16 мая, 2008 г. Томск, 2009. С. 19–23.

10. Экологическое и эстетическое воспитание школьников/Под ред. Л.П. Печко.—1984.-135 с.

СУЩНОСТЬ ЭСТЕТИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Г. Н. Мовлян

В статье рассмотрен феномен эстетического сознания студенческой молодежи. Доказано, что эстетическое сознание студенческой молодежи является многоуровневой и динамической структурой, основные компоненты которой эстетические интересы, чувства, вкусы, идеалы и др. Полный перечень „составляющих” представляется в данной статье труднодостижимым, хотя и можно выделить некоторые основные категории, что и будет сделано в дальнейших публикациях.

Ключевые слова: сознание, эстетическое сознание, студенческая молодежь, методологические подходы: асоциально-исторический; философский; информационно-кибернетический; психолого-педагогический.

ESSENCE OF AESTHETIC CONSCIOUSNESS OF STUDENT YOUTH

G. M. Movlyan

The phenomenon of aesthetic consciousness of student youth is examined in the article. It is well-proved that aesthetic consciousness of student youth is a multilevel and dynamic structure, basic components of which are aesthetic interests, feelings, tastes, ideals. The author of the article underlines that is hard to make the complete list of components, thus it is quite possible to define basic categories. The next article will be devoted to investigation of the following categories.

Keywords: consciousness, aesthetic consciousness, student youth, methodological approaches: a) social and historical; b) philosophical; c) information and cybernetic; d) psychological and pedagogical.

Мовлян Галина Миколаївна – аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) E-mail: Gasya2009@mail.ru

Movlyan Galyna Mykolayivna – Aspirant of the Chair of Pedagogics of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhans'k, Ukraine) E-mail: Gasya2009@mail.ru

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко

Reviewer – Member-correspondent of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor G.P. Shevchenko